

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 262.141:262.2(497.521Komin)“1704/1706”
Prethodno priopćenje
Preliminary communication

ANA KANIŠKI
Varaždin
ana.kaniski@gmail.com

Primljeno: 05. 11. 2012.
Prihvaćeno: 12. 02. 2013.

KANONSKE VIZITACIJE ARHIĐAKONATA KALNIK IZ 1704. I 1706. – IZVORI NOVIH PODATAKA O PRVOJ CRKVI SVETA TRI KRALJA U KOMINU

U članku se iznose arhivski podaci iz dviju kanonskih vizitacija arhiđakonata Kalnik iz 1704. i 1706., koji detaljnije otkrivaju izgradnju te likovno i skulpturalno opremanje prve crkve Sveta Tri Kralja u Kominu, prije njezine pregradnje 1726. Opisi hodočasničke crkve u tim vizitacijama, zapisani u doba njezine prve faze izgradnje, uspoređuju se s opisom u vizitaciji iz 1708., koji je dosad smatran najstarijim opisom crkve. Detaljan opis i inventar crkve iz 1704. vizitator je ponovio u vizitaciji dvije godine poslije, zapisavši manje promjene u inventaru. Na temelju sačuvanih podataka iz tih dviju vizitacija moguće je rekonstruirati izgled i opremu prve crkve Sveta Tri Kralja.

Hodočasnička crkva Sveta Tri Kralja podignuta je na manjem brežuljku u mjestu Komin, a današnji izgled dobila je pregradnjom iz 1726. i nadogradnjom kapela. Iako godina izgradnje prve crkve nije sa sigurnošću utvrđena, svakako je riječ o drugoj polovici XVII. stoljeća jer se u vizitaciji iz 1708., spominje da »ju je 1669. posvetio zagrebački biskup Martin Borković«.¹ Crkva je bila filijala župne crkve Svete Marije Magdalene u obližnjem Bisagu, pod upravom arhiđakonata

¹ Na latinskom piše: »Hæc Capella est Consecrata ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Martino Borkovich Eppiscopo Zagradiensi Anno 1669....« Vidi: Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (dalje NAZ), Arhiđakonat Kalnik, Protokol 131/II, 1708., 219. Karmen Levanić prepisala je i prevela vizitacije koje se citiraju u tekstu, na čemu joj zahvaljujem. U prijepisu, nečitljive riječi zamijenjene su upitnikom.

Kalnik koji je bio dio zagrebačke biskupije.² O arhitekturi crkve Sveta Tri Kralja u Kominu i njezinom inventaru prije i poslije pregradnje, pisalo se u okviru arhitekture, slikarstva i skulpture baroknoga razdoblja. Nju je Stanka Domin [1971.] uvrstila u pregled sakralne arhitekture i umjetnosti na zelinskome području.³ Anđela Horvat [1982.] uvrstila ju je u pregled barokne arhitekture kontinentalnoga dijela Hrvatske,⁴ a njezina je bilješka o najznačajnijim građevinama Komina uvrštena u enciklopedijski pregled hrvatske umjetnosti.⁵ U monografiji *Sveti Ivan Zelina: osam stoljeća pisane povijesti i kulture* dvije autorice dovele su opremu crkve u Kominu u kontekst umjetnosti zelinske okolice: Mirjana Repanić-Braun [2000.] je pisala o sakralnom slikarstvu tog kraja,⁶ a Doris Baričević [2000.] o baroknom kiparstvu.⁷

Opsežno istraživanje o crkvi Sveta Tri Kralja i njezinom povijesnom značaju u zelinskom kraju objavljeno je u monografiji naslova *Crkva Sveta Tri Kralja u Kominu*, u kojoj je Martina Strugar [2005.] oslanjajući se na vizitacije arhidakonata Kalnik iznijela nove podatke o povijesti izgradnje crkve.⁸ Današnja crkva je jednobrodna zidana građevina koja ima poligonalno, trostrano svetište jednake širine kao lađe, te sakristiju na sjevernoj strani uz svetište. Zapadno od sakristije prigradna je kapela Svete Elizabete (1726.-1729.) kraj koje je kapela Sveta Tri Kralja, o kojoj je Martina Strugar [2005.] zaključila: »Na portalu upisana 1710. godina prenesena je s reljefno oblikovanoga retabla u štuku u unutrašnjosti svje-

² O tome je pisao Stjepan Kožul: »Kalnički arhidakon Petar Puc (*Pucz*) obavio je prvi kanonski pohod čitavoga arhidakonata 1704. i 1706. godine. Iz zapisnika kanonskih pohoda vidljivo je, da je zelinsko-križevačko podruje do rijeke Glogovnice«, te nastavlja s popisom četrnaest župa, među njima Bisag, o kojoj je zapisao: »Bisag je stara župa, koju ne nalazimo u popisu 1334., nego 1501. godine, kada je imala župnika Petra i još jednog svećenika po imenu Grgura. Župa je djelovala i 1574. godine, kada je njezin župnik Matija N. sudjelovao na Draškovićevoj sinodi u Zagrebu. Župna crkva posvećena je Sv. Mariji Magdaleni.« Vidi: Stjepan KOŽUL, *Kalnički arhidakonat, danas Bjelovarsko-kalnički arhidakonat Zagrebačke nadbiskupije*, Društvo za povijesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Zagreb, 2005., 251 i 24.

³ Stanka DOMIN, »Sakralna arhitektura na zelinskom području-vodič«, *Kajkavsko spravišće, Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, 7-8, IV/1971, 110-112.

⁴ Anđela HORVAT, »Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj«, *Barok u Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, autori Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Krno Prijatelj, Zagreb, 1982., 71, 152 i 213.

⁵ »Komin«, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti: Svezak 1: A-Nove*, gl. ur. Žarko Domljan, Zagreb, 1995., 448.

⁶ Mirjana REPANIĆ-BRAUN, »Sakralno slikarstvo«, *Sveti Ivan Zelina: osam stoljeća pisane povijesti i kulture*, Grad Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2000., 68-73.

⁷ Doris BARIČEVIĆ, »Barokno kiparstvo Sv. Ivana Zeline i okolice«, *Sveti Ivan Zelina: osam stoljeća pisane povijesti i kulture*, Grad Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2000., 60-66.

⁸ Martina STRUGAR, »Barokna arhitektura crkve Sv. Tri Kralja, *Crkva Sveta Tri Kralja u Kominu*, Muzej Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska ogranak Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2005., 8-21.

doćeci o postanku kapele sv. Trima kraljevima koja predstavlja najstariji sačuvan dio prigraden prvog, kasnije povećanog i izmijenjenog crkvi.⁹ Do nje je prigradena kapela Svetoga Roka (prije 1748.), ispod zvonika (1801.) koji se izdiže nad pročeljem crkve, a u koju se ulazi s južne strane. Crkvu okružuje osmerokutni cinktor arkadama rastvoren prema unutarnjem dvorištu te prostrano groblje sa zapadne strane. U istoj monografiji, na temelju istih vizitacija, Mirjana Repanić-Braun [2005.] iznijela je nove podatke o likovnoj i skulpturalnoj opremi crkve prije i poslije pregradnje 1726.,¹⁰ kao i zaključak da »najstariji opis crkve i njezina interijera potječe iz 1708. godine.«¹¹

Opisujući sakralne građevine u Kalničkom arhidakonatu, vizitator je 1708. u Kominu zatekao prvu crkvu: »zidanu baroknu građevinu sa svođenim i oslikanim svetištem, koje je bilo popločeno kamenim pločama te jednobrodnom lađom natkrivenom oslikanim drvenim tabulatom. U crkvi je zatekao tri oltara. Glavni, smješten u svetištu crkve, bio je posvećen Svetim Trima Kraljevima: u donjemu središnjem dijelu, između stupova, imao je postavljenu sliku na platnu s prikazom *Svetih Triju Kraljeva*, a iznad nje, između stupova, sliku na platnu s prizorom *Navještenja*. Sjeverni oltar bio je smješten u lađi crkve te posvećen Blaženoj Djevici Mariji. U donjemu dijelu, između oslikanih i pozlaćenih stupova, nalazila se slika s prikazom *Navještenja*, a iznad nje i pozlaćenih stupova, slika s prikazom *Arhanđela Mihovila*, okružena skulpturom *Svetoga Jakova* s lijeve strane i *Svetoga Lovre mučenika* s desne strane. Južni oltar posvećen *Svetome Stjepanu*, u sredini donjega dijela imao je sliku s prikazom zaštitnika nad kojom je u gornjemu dijelu oltara bila slika s prikazom *Svetoga Jurja*, okružena skulpturama mađarskih kraljeva; *Svetog Stjepana* s lijeva, i *Svetog Ladislava* s desna. U drevnom tornju su se nalazila dva zvona, posvećena *Svetom Benediktu* i *Svetom Jurju*. U svođenoj sakristiji nalazio se ormar za crkveno posuđe. Vizitacija završava opisom posuđa i skrbnika crkve.«¹²

⁹ M. STRUGAR, »Barokna arhitektura crkve Sv. Tri Kralja«, 16.

¹⁰ Mirjana REPANIĆ-BRAUN, »Likovna oprema crkve«, *Crkva Sveta Tri Kralja u Kominu*, Muzej Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska ogranak Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2005., 22-68.

¹¹ Isto, 25.

¹² [...] A fundamentis est murata, habet Sanctuarium sub fornice depictum coloribus variis, sub quo fornice est ara maior tituli Sanctorum Trium Regum in cuius medio est imago in tela picta Sanctorum Trium Regum inter columnas est listas, superius vero imaginem in tella pictam inter columnas et czifras Beatae Virginis Annunciatæ. In corpore Capellæ huius a septentrione posita est ara consecrata Beatae Virginis Assumptæ, in cuius medio inter czifras et columnas coloratas et inauratas imago Beatae Virginis Assumptæ, desuper vero in medio inter listas / et czifras inauratas depicta est imago Sancti Michaelis Archangeli, a cuius dextris statuæ Sancti Jacobi, a sinistris Sancti Laurentii Martyris cernuntur. A meridie sita est ara alias murata ædificata et consecrata sub titulo Sancti Stephani prothomartyris, in cuius medio in tela picta est imago Sancti Stephani prothomartyris inter columnas et listas inauratas, supremo porro in loco depicta est imago Sancti

Vizitacije pisane u razdoblju od 1708. do godine pregradnje crkve 1726. sadrže podatke o manjim građevinskim zahvatima na prvoj crkvi. Opisujući crkvu 1709., vizitator je vrlo kratkom opaskom uputio čitatelja na opis crkve iz 1708.,¹³ a jednako je učinio i vizitator koji je crkvu opisivao 1712., dodavši kako su u crkvi zamijenjena dva prozora.¹⁴ Vizitator koji je crkvu opisao 1717. je, uz uputu da se opis crkve nalazi u vizitaciji iz 1708., zapisao kako je »od posljednjega posjeta dovršena izgradnja tornja crkve, u dobroj kvaliteti«. ¹⁵ Posljednja vizitacija s opisom izgleda prve crkve i opreme potječe iz 1720., kada je vizitator prvi puta opisao kapelu Sveta Tri Kralja, prigradenu deset godina ranije uz sjevernu stranu crkve, njezin oltar i *stucco*-dekoraciju svoda i zidova, ¹⁶ navodeći kako se na oltaru u svetištu crkve, u središtu retabla bila nalazila slika s prizorom *Presvetoga Trojstva koje kruni Mariju*.¹⁷ Sadržaj opisa crkve Sveta Tri Kralja u Kominu, u vizitacijama iz 1709. i 1712., odaje slijedeće: ako od prethodnoga posjeta u izgradnji i opremanju crkve nije došlo do značajnih promjena, vizitator je čitatelja uputio na opis crkve u ranijoj vizitaciji, a u svome tekstu je izdvojio samo promjene koje su se provele u međuvremenu.

Novijim istraživanjima o crkvi Sveta Tri Kralja u Kominu otkrivene su dvije vizitacije iz 1704. i 1706., a koje sadrže nove podatke o izgradnji i tijeku oprema-

Georgii, a cuius dextris operis statuarii Sancti Stephani Regis a sinistris Sancti Ladislai pariter Regis visitur. Tabulatum habet operis arcularii pictum, et pavementum lateribus stratum. Campanile eius est supra chorum ex ligno extructum in quo sunt duae campanae, una Sancti Benedicti unius vel medii centenarii, alia minor Sancti Georgii librarum [...] Sacristiam habet sub fornice, armare pro calicibus et aliis apparamentis ecclesiae decoloratum, in eadem sacristia est conserva sub bona clausura et sub fornice [...] NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 131/II, 1708., 219-220.

¹³ »[...] Capellam SS. Trium Regum in pago Kominij fundata, que descrita est in fundalemtali fol. 219. [...]« NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 131/II, 1709., 74-75.

¹⁴ »[...] Solum fenestræ duæ que fuerunt per faret facte sunt reparate. Caterum Capella huius descriptionem foliorem lide Fol. 219. [...]« NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 131/II, 1712., 184.

¹⁵ »[...] Capella huius descriptionem in Komin uinde fol 219. [...] Ab ultima visitatione in actuali ædificare est Turris a fundamentis sob (?) in bona qualitatem erecta. [...]« NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 131/II, 1717., 357.

¹⁶ » Iz ovoga se hodnika dolazi do prije spomenute kapele Sveta Tri Kralja, do sjevernoga kuta koji se prislanja na zid tijela crkve, spojena je, i zidana je pod svodom i prostranim ? lijepo oblikovanim, sama je arhitektura poboljšana slikarstvom i zabavlja oči onoga koji ulazi bojom i raznolikošću. Temelj slike cijele kapele je nebesko plav, koji je ipak urešen oblikom bijele boje i zlatnoga sjaja. Vidi se trokutasta arhitektura od četiri istaknuta luka s trijumfalnim lukom, čiji su lukovi ukrašeni profinjenim izražajem cvijeća, ptica i listovi drveća, izrađenih odgovarajućem omjeru i dobrim umijećem. Pod ove kapele je pokriven kamenom. Nasuprot ovome djelu je ? oltarić, od dolje kameno zidano svetište, a gore pak na način oslikanih ploča i kao pokretan ? Konstrukcija se čini uređena i razabire se ploča koju nose četiri anđela i na njoj, iznad zavjese u rukama dvojice anđela pojavljuju se kipovi Sveta Tri Kralja sa svojim znakovima ove darove ? nudeći tek rođenom Spasitelju.« NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 132-III, 1720., 36.

¹⁷ *Isto*, 35.

nja crkve likovnim i skulpturalnim inventarom. Godine 1704. vizitator je zapisao kako su se u »crkvi nalazila tri oltara«¹⁸. Tada, pod svodenim svetištem bio je smješten glavni oltar posvećen Svetima Trima Kraljevima, a bočni sjeverni, posvećen Blaženoj Djevici Mariji i južni, Svetome Stjepanu prvomučeniku, nalazili su se u lađi. Prema opisu, »imali zidanu menzu i gornji ukrašeni dio sa stupovima od obojana i pozlaćena drveta. Glavni oltar je u središtu retabla imao drveni tabernakul, iza koji je bila postavljena slika na platnu s prikazom *Poklonstva kraljeva*, a koju su okruživale slike na dasci: između stupova, s lijeva je bila smještena slika s prizorom *Svetoga Petra*, a s desna *Svetoga Pavla*. Na katu su bile smještene slike na platnu s prizorima *Arkanđela Mihovila* s lijeva, i *Navještenja Mariji* s desna, a atiku je zaključivao zrakasti krug [gloriola] s imenom Isusovim. Svod i zidovi svetišta bili su oslikani motivima cvijeća. U središtu retabla sjevernoga oltara nalazila se slika na platnu s prikazom *Marijine Krunidbe*, a na središtu kata slika s prizorom *Arhanđela Mihovila*. Okruživala ju je skulptura *Svetoga Ivana Krstitelja* s lijeva, te *Svetoga Lovre* s desna, obje smještene u nišama. Atiku je ukrašavao zrakasti krug s imenom Isusovim. U sredini retabla južnoga oltara bila je postavljena slika s prizorom *Svetoga Stjepana prvomučenika* s kamenjem, na katu oltara slika *Svetoga Jurja kako ubija zmaja*, a okruživale su je skulpture, *Svetoga Stjepana* s lijeva i *Svetoga Ladislava* desna«.¹⁹

U vizitaciji iz 1704. zabilježen je najdetaljniji opis sakristije prve crkve koja je bila »otvorena prozorom na istočnoj strani«, a u kojoj se nalazio »manji drveni izrezbareni ormar za pohranu liturgijskoga posuđa te zidana katedra kraj koje je bio smješten pokretni rezbareni drveni oltar, koji je u središtu imao sliku s prizorom *Poklonstva kraljeva* i gloriolu«.²⁰ Također, u toj vizitaciji čita se i bogati opis lađe crkve »otvorene dvama prozorima i vratima na južnoj strani i vratima na zapadnoj strani koju je nadvisivalo rezbareno i oslikano drveno pjevalište, koje se pretezalo širinom lađe«.²¹ Opsežan je opis zapadnoga dijela crkve: »nad pročeljem se izdizao zidani zvonik u kojem su se nalazila dva posvećena zvona. Ispod njega je bio atrij, u kojem su se nalazila dva neukrašena oltara«.²² Vizitator je iza kratkoga opisa groblja pobrojao i opisao crkveno posuđe i ruho, te zabilježio obračun skrbnika crkve.

¹⁸ NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 130/I, 1704., 175.

¹⁹ Isto, 176. Vizitator je uz izraz kamenje zapisao riječ, teško čitljivu, ali je ikonografski opisao prizor Sv. Stjepana Prvomučenika kojega se prepoznaje prema kamenju, instrumentu njegova mučeništva.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

²² Isto.

Godine 1706. drugi vizitator je pomno opisao stanje crkve Sveta Tri Kralja, pri čemu se oslonio na tekst prethodne vizitacije, pa je samo zabilježio manje promjene inventara crkve koje su bile izvedene od prethodne posjete crkvi 1704.. Zabilježio je kako je »pod sakristije bio popločen ciglama«. ²³ Osim oslika motiva cvijeća u svetištu, opisao je i zidne slike zidova, »na jednoj strani slikom s prikazom Krista koji nosi križ, na drugoj strani sa slikom prikaza Svete Elizabete, gdje se nalazilo i ovješeno raspelo na gredi pod zidanim lukom«. ²⁴ Prema toj vizitaciji, u kratkom razdoblju od 1704. i 1706., u crkvi su bili oslikani zidovi lađe crkve, sa »slikom s prizorom Navještenja Blažene Djevice Marije, Magdalene i Uskrsnuća s jedne strane, a s druge Izgona Krista iz Getsemanskoga vrta, Skidanja Krista s križa i Bičevanja Krista (?)«. ²⁵

Usporede li se ponovno opisi crkve Sveta Tri Kralja dviju vizitacija, iz 1704. i 1706., s opisom u vizitaciji 1708., iščitava se tijekom oslikavanja svoda i zidova svetišta te lađe crkve sa prizorima iz Kristova života, kojih nema u opisu u vizitaciji iz 1708. U razdoblju od 1704. do 1708. iščitavaju se promjene i u opremi glavnoga i sjevernoga oltara: na katu glavnoga oltara navode se dvije slike s prikazima *Arkanđela Gabrijela* i *Navještenja*, dok se u vizitaciji iz 1708. navodi slika s prikazom *Navještenja*. U vizitaciji iz 1708., u opisu sjevernoga oltara, sliku s prizorom *Krunidbe Marijine* »zamijenila« je slika s prizorom *Marijina Uznesenja*, dok je skulpturu *Svetoga Ivana Krstitelja* na katu »zamijenila« skulptura *Svetoga Jakova*. S obzirom na detaljnije opise crkve Sveta Tri Kralja u vizitacijama iz 1704. i 1706., zaključuje se kako je vizitator 1708. iznio nešto skromniji opis izgradnje i opreme crkve. U vizitaciji iz 1704. zabilježen je podatak da je retabl sjevernoga oltara krasila slika s prizorom *Marijine Krunidbe*, čime postaje moguće da je vizitator 1708. pogrešno odredio ikonografiju navedene slike, zapisavši kako je riječ o slici s prizorom *Marijina Uznesenja*, jer se 1720. u vizitaciji nalazi podatak koji je istovjetan opisu ikonografije u vizitaciji iz 1704. Uz ove podatke, opisi crkve i opreme u vizitacijama iz 1704. i 1706. sadrže i dodatne podatke o materijalima i tehnikama od kojih je bila izrađena likovna i skulpturalna oprema, poput dvije slike na dasci koje su krasile retabl glavnoga oltara, a čiji su opisi izostali u vizi-

²³ »[...] pavementum cuius est latericeum prope portam cuius [...]« NAZ, Arhidakonat Kalnik, Protokol 130/I, 1706., 428.

²⁴ »Ipsum sanctuarium pulchre in parietibus depictum, ex una parte imagine Christi ?aiulantis crucem, ex alia partem Sanctae Elizabethae, variis vero floribus in fornice ornatum est, in quo sanctuario duae sunt fenestrae ad parietem meridionalem et in additu sanctuarii trabs lignea sub arcu murato, in qua statua crucifixi manet.« *Isto*, 428.

²⁵ »Capella haec ab intro in corpore ecclesiae in parietibus variis imaginibus depicta est, ex una parte imagine Annuntiationis Beatae Virginis Mariae, Magdalene et Resurrectionis, ex alia vero Christi ducendi ex horto et transfixi imissi? ex cruce, ne flagelantur?« *Isto*, 429. Posljednja riječ je nečitljiva, ali s obzirom na prethodnu riječ *flagelantur*, vjerojatno se radi o prizoru *Bičevanja Krista*.

taciji iz 1708. Zaključuje se da opsežno pisane vizitacije arhidakonata Kalnik iz 1704. i 1706. sadrže nove podatke o izgradnji i opremanju prve crkve Sveta Tri Kralja u Kominu.

VIZITACIJA ARHIĐAKONATA KALNIK IZ 1704.

Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Arhidakonat Kalnik, Protokol 130/I, 1704., 175-177.

Prijepis i prijevod Karmen Levanić.

De capella Sanctorum Trium Regum in Komin fundata /

Capella haec in colliculo sita versa ad orientem, tota ex fundamentum murata, commode ampla, consecrata cum tribus aris in eadem existentibus cuius dedicationis dies celebratur dominica proxima post festum Sanctorum Petri et Pauli apostolorum. Sanctuarium habet sub fornice in quo aedificata est ara murata arculario opere // colorato inaurato ornata, in medio eiusdem arae muratae positum est altum/album tabernaculum arcularii operis, in quo tempore solemnitatum et concursus populi servatur venerabile sub bona clausura. In inferiori iunctura duarum columnarum a dextris in basi earundem in tabella depicta est imago Sancti Petri et a sinistris in simili iunctura columnarum in basi Sancti Pauli apostoli imago depicta in tabella cernitur. Extra columnas a dextris et a sinistris cifrae, in medio demum ipsius arcularii operis inter columnas imago Sanctorum Trium Regum ictulo? prae manibus Virginis Matris existentium in tela depicta est.

Mediae autem contignationis basim in extremitatibus cifrae occupant, ipsam vero contignationem in medio quasi circulo inter listas imago Gabrielis archangeli a dextris, a sinistris Annunciatae in tela depicta ornat, supremo loco intra cifras radius cum nomine Iesu conspicitur. Ipsum sanctuarium leviter imaginibus depictum ac variis floribus in fornice et parietibus ornatum est, in quo sanctuario duae sunt fenestrae ad parietem meridionalem. In additu sanctuarii trabs rustici operis parietibus utriusque immurata est. Extra sanctuarium penes dextrum ?, id est ad septentrionem aedificata est ara murata consecrata ornata opere arculario rud?, in medio inferioris contignationis inter columnas inauratas, unam a dextris, aliam a sinistris ac inter listas et cifras depicta est imago in tela Sanctissimae Trinitatis Virginem Matrem coronantis. Mediae contignationis basim in extremitatibus occupant positurae triangulares, unam a dexteris supra quam Sancti Ioannis Baptistae, aliam a sinistris supra quam Sancti Laurentii martyris statuae inauratae posita sunt.

In medio deinde huius contignationis inter listas et columnas, unam quidem a sinistris, aliam a dexteris depicta est imago Sancti Michaelis archangeli, superinde inter declines posituras radius cum nomine Iesu inscribitur. E regione porro huius ad meridiem est tertia ara, murata, consecrata, ornata opere arculario inaurata, inferior eius contignatio inter cifras et columnas imaginem Sancti Stephani prothomartyris cum suis lapidetorum? presentat, media vero contignatio inter cifras et columnas in medio sui imaginem Sancti Georgii militis et martyris draconem iugulantis depictam habet, extra positus statuis Sancti Stephanis regis et Sancti Ladislai opus radius coronat. /

Sacristiam habet prope aram maiorem ad partem septentrionalem sub fornice erectam quae uni orientali fenestra ornata, infra hanc armare exigui arcularii operis pro suppellectili conservanda. Prope portam uno vel alio passu distat cathedra murata, infra hanc armari exigui arcularii operis pro suppellectili conservanda. Prope portam uno vel alio passu distat cathedra murata e regione cuius super ligno quodam per modum trabis positum est opus aliquod arcularium per modum arae quod tempore solemnitatum pro ornatu altaris extra ecclesiam effertur. Hoc opus inter listas imaginem Sanctorum Trium Regum in tela depictam Jesulo in manibus matris munera offerentium repraesentat, superne radius cum nomine Jesu positus est. /

In corpore capellae fenestrae duae sunt et porta una ad meridiem, alia ad occidentem, super qua chorus a pariete ad parietem protensus arcularii operis leviter depictus, uti et tabulatum similiter operis et picturae. Pavimentum vero lapide lapore stratum tam in sanctuario, quam corpore est. Tandem in frontispicio occidentali ex ipso pariete occidentali quasi in columnis muratum campanile exurgit, in quo manent duae campanae consecratae. Infra hoc campanile sub atrio manent duae arae muratae nullo opere ornatae, extra portam occidentalem de foris ad parietem septentrionalem corporis capellae usque ad sacristiam super sex columnis muratis formatus est ambitus per modum atrii sub bono tecto, uti est ipsa capella. / Coemeterium commodum, bene tamen septum est in quo corpora mortuorum inhumantur. //

De sacra suppellectili /

Haec capella habet casullas cum suis accesoriis 6, missalia Romana 3, albas cum suis accessoriis 5, vela 5, bursas 2, palas 3, purificatoria 6, corporalia 5, ligneos crucifikes maiores 2, minorem 1, mappas 4, alterum ?habet nil?, si quidem calices, cruces argenteae et alia suppellex per nefarios latrones sublata essent.

Ratio aedituorum /

Aeditui capellae Sanctorum Trium Regum, providi videlicet Blasius Privarek et Matthias Berulek rationem dederunt, qui habent in paratis Rhenenses florenos 40, vini cubulos 5. In novis debitis apud Ioannem Lausich Rhenenses 7, Matthiam Poszavec Rhenenses 7, Petrum Sermek Rhenenses 2 grossos 10, Georgium Zidarich Rhenenses 8, Matthiam Berulek Rhenenses 16 grossos 10, Lucam Maiczak grossos 10, Petrum Privarek grossos 11. Alia antiqua debita videre est in priori scheda domini visitoris enucleate descripta et prae manibus domini parochi et aedituorum habita, quae ut extorquantur demandavi strictissime vel maxime illa quae isti aeditui extra dederunt quae habent in novis debitis, caeterum confirmantur aeditui futura visitatione de praemissis rationem datur.

O KAPELI SVETA TRI KRALJA U KOMINU

Ova kapela smještena je na brežuljku i okrenuta prema istoku. Zazidana je cijela iz temelja, prikladne veličine te posvećena. U njoj se nalaze tri oltara, a kao dan njene posvete slavi se prva nedjelja poslije blagdana Svetog Petra i Pavla apostola. U svetištu je izgrađen zidani oltar te ukrašen obojanim i pozlaćenim rezbarijama. U središtu oltara smješten je visoki bijeli rezbareni tabernakul, u kojemu se za vrijeme blagdana i čuva Presveto Tijelo Kristovo. U donjem dijelu na spoju ispred baza dva stupa, s desne strane nalazi se na ploči naslikana slika sv. Petra, a s lijeve strane na sličnom spoju stupova na bazi, slika sv. Pavla apostola, naslikana također na ploči. Bočno stupovima, u sredini oltara smještena je slika Sveta Tri Kralja kako prilaze Isusu koji sjedi u rukama Djevice Majke, naslikana na platnu.

Bočne strane srednjega kata oltara krase ukrasi, a sredinu među obrubima ukrašava slika arhanđela Gabrijela na platnu s desne strane, a Navještenja Marijinoga s lijeve strane. Na najvišem se dijelu među ukrasima razabire zrakasti krug s imenom Isusovim. Svetište je oslikano i ukrašeno različitim cvijećem na svodu i zidovima. Na južnom zidu svetišta su dva prozora. U zidove svetišta uzidana je greda grube obrade. Na sjevernoj strani izvan svetišta je izgrađen zidani oltar te posvećen i ukrašen rezbarijama. U sredini donjeg dijela, između bočnih pozlaćenih stupova i ukrasa, smještena je slika Presvetoga Trojstva kako kruni Djevicu Majku, naslikana na platnu. Bazu srednjega kata s vanjskih strana zauzimaju trokutasti postamenti, u desnom je smješten pozlaćeni kip sv. Ivana Krstitelj, a u lijevom pozlaćeni kip sv. Lovre mučenika.

U sredini ovoga kata, između obruba i stupova, naslikana je slika arhanđela Mihaela, a iznad nje se između nagnutih pozitura nalazi zrakasti krug s upisanim Isusovim imenom. Na južnoj strani svetišta nalazi se treći oltar, zidan, posvećen te ukrašen pozlaćenim rezbarijama. U donjem dijelu, između stupova se nalazi slika sv. Stjepana Prvomučnika s njegovim kamenjem?. U sredini gornjega dijela oltara, između ukrasa i stupova nalazi

se slika sv. Jurja, vojnika i mučenika, kako ubija zmaja, okružena zrakastim krugom i postaoljenim kipovima sv. Stjepana Kralja i sv. Ladislava.

Sakristija je podignuta na sjevernoj strani svetišta i ispod razine svoda svetišta. Otvorena je prozorom na istočnoj strani ispod koji je smješten maleni izrezbareni ormar za pohranu pribora. Pored vrata, udaljena korak ili dva nalazi se zidana katedra, pokraj koje je na drvetu sličnom gredi smješten rezbareni oltar koji se za svetkovina iznosi izvan crkve. Ovo djelo između okvira ima sliku sv. Tri Kralja na platnu koji malom Isusu, u rukama majke, nude darove, iznad koje je smješten zrakasti krug s Isusovim imenom.

Broj kapele otvaraju dva prozora i jedna vrata na jugu, te druga vrata na zapadu, iznad kojih se nalazi kor. On se proteže širinom broda, ukrašen je rezbarijama i samo neznatno oslikan, poput kata slične izrade i oslikavanja. Pod je popločan laporastim kamenom, kako u svetištu, tako i u brodu.

Naposljedku, na zapadnom pročelju iz samog zapadnog zida, kao na stupovima se uzdiže zidani zvonik u kojemu se nalaze dva posvećena zvona. Ispod ovog zvonik, pod atrijem, nalaze se dva neukrašena zidana oltara. Izvan zapadnih vrata, od hodnika prema sjevernom zidu glavnog dijela kapele sve do sakristije, iznad 6 zidanih stupova oblikovan je prolaz poput atrijskog, pod dobrim krovom, kako je i sama kapela. Groblje je prikladno, dobro ograđeno, na koje se zakapaju tijela umrlih.

O svetom priboru

Ova kapela ima 6 misnica sa svojim pripadnostima, 3 rimska misala, 5 bijelih halja sa svojim pripadnostima, 5 pokrivača, 2 torbice, 3 ogrtača, 6 ubrusa za brisanje kaleža, 5 ubrusa na koja se stavlja kalež, 2 veća i 1 manji drveni križ, 4 stolnjaka, drugo ?nema ništa? budući da su kaleže, srebrne križeve i drugi pribor odnijeli pokvareni lopovi.

Obračun skrbnika

Skrbnici kapele sv. Tri Kralja, poštovani Blaž Privarek i Matija Berulek, dali su obračun i imaju u gotovini 40 rajnskih forinti i 5 bačvi vina. Od novih dugova kod Ivana Laušića 7 rajnskih forinti, kod Matije Posavca 7 rajnskih, kod Petra Sermeka 2 rajnska 10 groša, kod Jurja Zidarića 8 rajnskih, kod Matije Beruleka 16 rajnskih 10 groša, kod Luke Majcaka 10 groša, kod Petra Privareka 11 groša. Drugi stari dugovi mogu se vidjeti jezgrovito opisani u prijašnjem izvoještaju gospodina vizitatora, koji u rukama imaju i gospodin župnik i skrbnici. Vrlo strogo sam zatražio da ih utjeraju, a najviše one koje su isti skrbnici dali van i koje imaju u novim dugovima. Zatim, skrbnici su potvrđeni i u sljedećoj vizitaciji dat će obračun za prije navedeno.

LITERATURA

1. Doris BARIČEVIĆ, »Barokno kiparstvo Sv. Ivana Zelina i okolice«, *Sveti Ivan Zelina: osam stoljeća pisane povijesti i kulture*, Grad Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2000., 60-66.
2. Stanka DOMIN, »Sakralna arhitektura na zelinskom području-vodič«, *Kajkavsko spravišće, Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, 7-8, IV/1971, 110-112.
3. Anđela HORVAT, »Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj«, *Barok u Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, autori Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, Zagreb, 1982.
4. »Komin«, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti: Svezak 1: A-Nove*, gl. ur. Žarko Domljan. Zagreb, 1995., 448.
5. Stjepan KOŽUL, *Kalnički arhidakonat, danas Bjelovarsko-kalnički arhidakonat Zagrebačke nadbiskupije*, Društvo za povijesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Zagreb, 2005.
6. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, »Likovna oprema crkve«, *Crkva Sveta Tri Kralja u Kominu*, Muzej Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska ogranak Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2005., 22-68.
7. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, »Sakralno slikarstvo«, *Sveti Ivan Zelina: osam stoljeća pisane povijesti i kulture*, Grad Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2000., 68-73.
8. Martina STRUGAR, »Barokna arhitektura crkve Sv. Tri Kralja, *Crkva Sveta Tri Kralja u Kominu*, Muzej Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska ogranak Sveti Ivan Zelina, Sveti Ivan Zelina, 2005., 8-21.
9. Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (dalje NAZ), Arhidakonat Kalnik, Protokol 130/I, 131/II, 132/III.

SAŽETAK

KANONSKE VIZITACIJE ARHIĐAKONATA KALNIK IZ 1704. I 1706. – IZVORI NOVIH PODATAKA O PRVOJ CRKVI SVETA TRI KRALJA U KOMINU

U članku se iznose arhivski podaci dviju kanonskih vizitacija arhidakonata Kalnik iz 1704. i 1706. koji detaljnije otkrivaju izgradnju te likovno i skulpturalno opremanje prve crkve Sveta Tri Kralja u Kominu, prije njezine pregradnje 1726. Ovi opisi hodočasničke crkve u vrijeme prve faze izgradnje uspoređuju se s opisom crkve u vizitaciji iz 1708., koji je dosad smatran najstarijim opisom crkve. U opisu crkve iz 1704. zabilježeni su podaci o izgradnji; arhitekturi crkve, smještaju triju oltara u crkvi te pripadajućim slikama i skulpturama koje su bile smještene na njihovom retablu, katu i atiki. Godine 1706. vizitator je dao detaljan opis crkve utemeljen na opisu iz 1704., pridodavši mu zabilježene promjene u inventaru, detalje o tijeku oslikavanja svoda i zidova svetišta, te lađe, zidnim slikama kojima je uz to odredio i ikonografiju. Usporedba dvaju opisa crkve u vizitacijama iz 1704. i 1706. s opisom u vizitaciji iz 1708. pokazuje kako prve dvije vizitacije obiluju podacima o izgradnji i opremi sakristije te broju i vrsti crkvenoga posuđa i ruha koje se u njoj čuvalo. Usporedba svih triju vizitacija također upućuje na promjene koje su u vremenu od 1704. i 1708. možda zahvatile tri crkvena oltara.

Ključne riječi: arhidakonat Kalnik; vizitacije iz 1704. i 1706.; prva crkva Sveta Tri Kralja u Kominu; povijest izgradnje; arhitektura; likovni i skulpturalni inventar.

SUMMARY

CANONICAL VISITATIONS OF THE KALNIK ARCHDEACONRY DATING FROM 1704 AND 1706 – NEW ARCHIVAL SOURCES REGARDING THE FIRST CHURCH OF THE THREE WISE MEN IN KOMIN

This article presents new information from two archival sources – two Canonical visitations of the Kalnik archdeaconry dating from 1704 and 1706 regarding the construction and the pictorial and sculptural equipment of the first Church of the Three Wise Men in Komin, before it was remodelled in 1726. These two descriptions of the pilgrimage church, recorded during the first stage of its construction, are compared with the description of the same church in the visitation from 1708, which was till now considered to be the earliest description of the first church in Komin. The description of the church from 1704 contains new data on the architecture of the church, the place-

ment of its three altars, as well as the paintings and sculptures which decorated the antependium and the middle and upper part of the altars. In 1706, the apostolic visitor gave a detailed description of the church, based on the description from the former visitation made in 1704, adding the descriptions of the changes in the church's inventory, the course of the painting of the sanctuary's vault and walls and the walls of the nave, as well as their iconography. The comparison of the descriptions found in the two visitations from 1704 and 1706 with the one in the visitation from 1708 shows that the first two abound in new information regarding the construction and the pictorial and sculptural equipment of the church's sacristy, as well as the number and type of the church vessels and vestments kept in sacristy cabinet. The comparison of the three visitations also indicates the possible changes that may have affected the three altars between the years 1704 and 1706.

Key Words: Kalnik Archdeaconry; Canonical visitations dating from 1704 and 1706; the first Church of the Three Wise Men in Komin; history of construction; architecture; pictorial and sculptural equipment.

